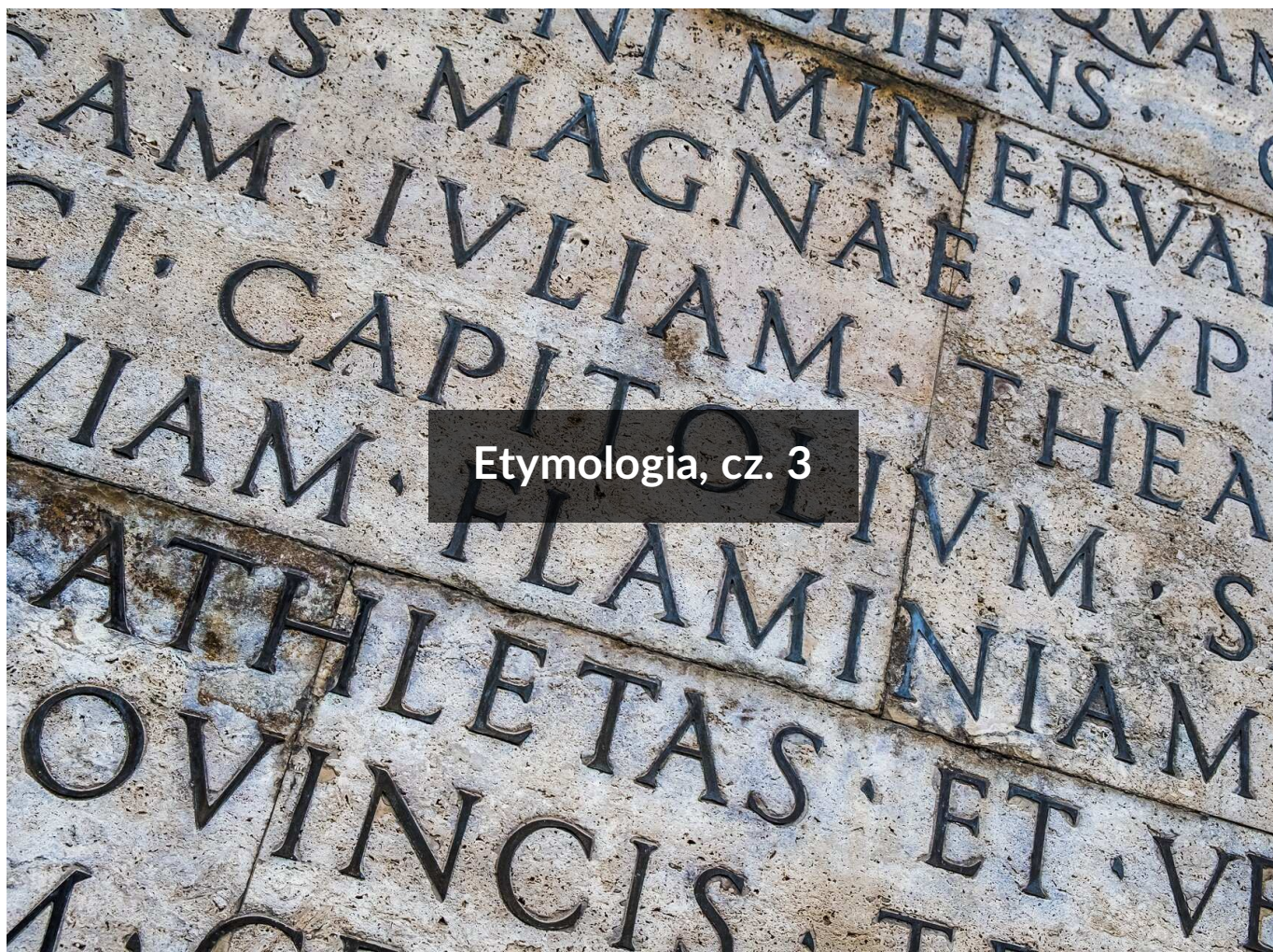

Etymologia, cz. 3

- [Etymologia, cz. 3](#)

Etymologia, cz. 3

Ważne daty

476 n.e. – upadek Cesarstwa Zachodniorzymskiego.

V-XVII w. – w krajach europejskich powszechnie używa się języka łacińskiego.

X-XVIII w. – w Polsce powszechnie używa się języka łacińskiego.

Scenariusz lekcji dla nauczyciela

Źródło: online-skills, licencja: CC0.

II. W zakresie kompetencji kulturowych. Uczeń:

14. potrafi rozpoznać i poddać interpretacji w kontekście kultury greckiej i rzymskiej oraz kultur późniejszych następujące kluczowe zjawiska z zakresu tradycji antycznej i recepcji antyku:

- a) obecność tradycji greckiej i rzymskiej we współczesnym życiu publicznym i kulturalnym,
- b) przetworzenia motywów kulturowych greckich i rzymskich w kulturze późniejszej polskiej i światowej na płaszczyznach: literackiej, sztuk plastycznych, sztuk wizualnych.

III. W zakresie kompetencji społecznych. Uczeń:

5. dzięki poznaniu źródeł kultury polskiej, europejskiej i światowej staje się jej świadomym odbiorcą i uczestnikiem.

Nauczysz się

przedstawiać, jak język łaciński wpłynął na rozwój języka polskiego;

przedstawiać polskie wyrazy wywodzące się z języka łacińskiego;

rozwijać umiejętność czytania ze zrozumieniem w języku łacińskim oraz odpowiadać na pytania związane z danym tekstem;

rozwijać kompetencje językowe, poszerzając zasób słownictwa w języku łacińskim;

definiować pojęcia: [predylekcja](#), [perswazja](#) i [peregrynacja](#).

Łacina w języku polskim

Znacie już postać Zygmunta Glogera i wiecie, co pisał on o łacinie na ziemiach polskich. Jak się zaraz dowiecie, nie zawsze wypowiadał się on o łacinie pochlebnie, jednakże nie mógł zaprzeczyć doniosłości roli, którą język łaciński odegrał w kształtowaniu się kultury europejskiej.

Do czasów Stanisława Poniańskiego więcej u nas po łacinie pisano niż po polsku. Był to, podobnie jak gdzie indziej, naturalny wynik rzeczy. Starożytny język i literatura rzymska były dla ciemnoty średniowiecznej jedynym słońcem cywilizacji, przy którym kto się chciał ogrzać, musiał umieć mówić, pisać i uczyć się po łacinie. Wobec braku piśmiennictw narodowych, łacina spełniła niesłychanej doniosłości misję cywilizacyjną, wnosząc oświatę i naukę ówczesną do życia kilkunastu narodów w Europie. Na tym podkładzie klasycyzmu zaczęły kiełkować literatury rodzime, a gdy zaczęły rozwijać się samodzielnie, misja łaciny została już spełniona i zbyteczna, a nawet pod niektórymi względami wprost szkodliwa. Że jednak przyzwyczajenie staje się drugą naturą nie tylko w świecie fizjologicznym, ale i w dziedzinie pracy duchowej pokoleń, więc literatury prawie wszystkich narodów wykarmionych na łacinie przedstawiały długo anachroniczny obraz pracy pióra w dwóch językach.

Źródło:

Nie sposób ocenić i docenić roli jaką język łaciński odegrał w kształtowaniu kultury europejskiej. Chociaż dzisiaj po łacinie mówi się i pisze znacznie mniej niż kiedyś, setki lat łacińskiej tradycji w dobie Internetu są na wyciągnięcie ręki. Warto się więc zastanowić, jaka ilość tekstów składa się na dorobek pisarzy tworzących w języku łacińskim.

***Latein. Geschichte einer Weltsprache* - czyli historia języka łacińskiego od początków aż po czasy obecne.**

Jürgen Leonhardt, profesor filologii klasycznej na Uniwersytecie w Tübingen, w 2011 roku opublikował książkę pod tytułem *Latein. Geschichte einer Weltsprache*, w której przedstawił historię języka łacińskiego od jego początków aż po czasy obecne. Przedstawił w niej bardzo ciekawe statystyki. Na podstawie danych z katalogów bibliotecznych oszacował, ile tak naprawdę mamy do dyspozycji zachowanych łacińskich tekstów pisarzy antycznych. Autor twierdzi, że gdybyśmy spróbowali je wszystkie skompilować to – zakładając, że każdy z tych tekstów mamy w jednym egzemplarzu – otrzymalibyśmy zbiór około 100 współczesnych pięćsetstronicowych tomów. Od II wieku n.e. w języku łacińskim zaczęli również pisać autorzy chrześcijańscy. Ich skompilowane dzieła objętościowo zajęłyby około 400 tomów.

Jako, że profesor Leonhardt, dla określenia ram czasowych antyku, posłużył się terminem *upadek Imperium Rzymskiego*, należy przypuszczać, że miał on na myśli upadek Cesarstwa Zachodniorzymskiego w 476 r. n.e. W takim razie oszacowanie spuścizny około 800 lat historii literatury rzymskiej, to jest od około III wieku p.n.e. do V wieku n.e., wynosiłby około 500 tomów.

Leonhardt podjął również próbę oszacowania ilości tekstów łacińskich, które zachowały się od VI wieku do czasów współczesnych. Według niego spuścizna ta wynosi około 5 milionów tomów.

Ilość tekstów łacińskich, ale nierzymskich, jest tak ogromna, że przewyższa wszystkie zachowane źródła rzymskie o dziesięć tysięcy razy. Oznacza to, że wszelkie źródła pisane, które dotarły do nas od czasów starożytnego Rzymu, włączając w to również wszystkie inskrypcje, stanowią najwyżej jedną setną procenta całej zachowanej do dzisiaj łacińskiej twórczości. Można więc chyba stwierdzić, że prawdziwa kariera języka łacińskiego zaczęła się dopiero po upadku Cesarstwa Rzymskiego.

Dzisiaj język łaciński nie jest już uniwersalnym językiem Europejczyków, ale, jak już doskonale wiecie, znajdziemy wiele jego śladów w językach narodowych, w tym także w języku polskim.

Zadania

Ćwiczenie 1

Który z poniższych zbiorów tekstów, według statystyk profesora Jürgena Leonhardta, jest najobszerniejszy?

- ☐ Zbiór tekstów pisarzy chrześcijańskich
- ☐ Zbiór tekstów, które powstały od czasów upadku Cesarstwa Zachodniorzymskiego aż do czasów współczesnych
- ☐ Zbiór tekstów pisarzy antycznych

Ćwiczenie 2

Połącz w pary pojęcia z odpowiadającymi im definicjami zaczerpniętymi ze Słownika Języka Polskiego PWN.

Ekspedycja

oficjalne powołanie na stanowisko, zwłaszcza na wysoki urząd państwowy

Predylekcja

pochodzenie jakichś zjawisk lub osób

Peregrynacja

rzęsiste oświetlenie sztucznym światłem

Reminiscencja

namawianie do czegoś lub odradzanie czegoś z przytoczeniem odpowiednich argumentów

Nominacja

skłonność do kogoś albo czegoś

Iluminacja

wyprawa zorganizowana w określonym celu

Imitacja

wyodrębnienie składnika chemicznego

Turbulencja

kłopotliwe, trudne położenie

Ekstrakcja

chaotycznie poruszające się wiry i strumienie powietrza w atmosferze ziemskiej

Absencja

przemiana zachodząca w czymś

Proweniencja

wspomnienie rzeczy, spraw minionych i refleksje z nimi związane

Opresja

dłuższa podróż lub wędrówka

Mutacja

nieobecność

Perswazja

rzecz naśladowująca inną rzecz

oficjalne pismo, zwykle zbiorowe,

Petycja

zawierające prośbę lub żądanie skierowane do władz lub do osób na

Ćwiczenie 3

Ćwiczenie 4

Wiele słów wywodzących się z języka łacińskiego, znajdziemy również w sferze terminologii prawniczej. Spójrz na podane poniżej łacińskie pojęcia oraz ich tłumaczenia. Jak myślisz, jakie polskie rzeczowniki mogły zostać utworzone na ich podstawie?

cōdex, cōdicis (m) – pień, notatnik, kodeks

MINISTER

prōcēdō, prōcēdere, prōcessī, prōcessum – iść do przodu, czynić postępy

KONSENSUS

ministrō, ministrāre, ministrāvī, ministrātum – służyć, usługiwać, rządzić, kierować

APELACJA

consensus, consensūs (m) – zgoda, jednomyślność

PROCES

crīmen, crīminis (n) – oskarżenie, obwinienie, przestępstwo

DEBET

dēbeō, dēbere, dēbuī, dēbitum – być dłużnym, mieć dług

KODEKS

beneficium, beneficiī (n) – przysługa, zasługa, przywilej

FILIA

appellātiō, appellātiōnis (f) – nazwa, odwołanie się

BENEFICJENT

prōcūrō, prōcūrāre, prōcūrāvī, prōcūrātum – troszczyć się, kierować, zarządzać

KRYMINALISTA

filia, filiae (f) - córka

PROKURATOR

Film dostępny na portalu epodreczniki.pl

Animacja na zasadzie fiszek – powtórzenie słów i łacińskich terminów poznanych w trakcie lekcji.

Film animowany pod tytułem Etymologia cz. III. Film przedstawia tabelę z czasownikami łacińskimi, polskimi słowem, które pochodzi od łacińskiego, jego znaczenie. Poniżej znajdują się kolejne kolumny tabeli: Czasownik łaciński Polskie słowo, które pochodzi od łacińskiego Znaczenie

1. nōminō, nōmināre, nōmināvī, nōminātum nominacja nazywać, mianować, wyznaczyć
2. absum, abesse, āfuī absencja być nieobecny, przebywać z dala
3. illūminō, illūmināre, illūmināvī, illūminātum iluminacja oświetlać, rozjaśniać
4. reminīscor, reminīscī przypominać przypominać sobie, przywoływać na pamięć
5. mūtō, mūtāre, mūtāvī, mūtātum mutacja zamieniać, wymieniać, zmieniać
6. beneficium, beneficiī (n) benefit przysługa, zasługa, przywilej
7. opprimō, opprimere, oppressī, oppressum opresja ścisnąć, uciskać, tłumić, obezwładniać, miażdżyć
8. dēbeō, dēbere, dēbuī, dēbitum debet być dłużnym, mieć dług
9. extrahō, extrahere, extrāxī, extractum ekstrakcja wyciągać
10. prōcēdō, prōcēdere, prōcessī, prōcessum procedować Iść do przodu, czynić postępy
11. prōveniō, prōvenīre, prōvēnī, prōventum proweniencja pojawiać się, pochodzić, rodzić się
12. reminīscor, reminīscī reminiscencja przypominać sobie, przywoływać na pamięć
13. turbō, turbāre, turbāvī, turbātum turbulencja poruszać się, pobudzać, wprawiać w zamieszanie, burzyć
14. prōcēdō, prōcēdere, prōcessī, prōcessum procedować iść do przodu, czynić postępy
15. appellātiō, appellātiōnis (f) apelacja nazwa, odwołanie się
16. ministrō, ministrāre, ministrāvī, ministrātum minister służyć, usługiwać, rządzić, kierować
17. filia, filiae (f) filia córka
18. imitor, imitārī, imitātus sum imitacja naśladować, udawać
19. prōcūrō, prōcūrāre, prōcūrāvī, prōcūrātum prokurator troszczyć się, kierować, zarządzać
20. peregrīnor, peregrīnārī, peregrīnātus sum peregrynacja podróżować, przebywać za

granicą 21. crīmen, crīminis (n) kryminalistyka oskarżenie, obwinienie, przestępstwo 22. consensus, consensūs (m) konsensus zgoda, jednomysłność 23. cōdex, cōdicis (m) kodeks pień, notatnik, kodeks 24. petō, petere, petīvī, petītum petycja starać się coś uzyskać, ubiegać się, udawać się, iść 25. persuādeō, persuādēre, persuāsī, persuāsum perswazja nakłaniać, namawiać, przekonywać 26. expediō, expedire, expedīvī, expeditum ekspedycja odpakowywać, uwalniać, wypuszczać, wyruszać 27. dīligō, dīligere, dīlēxī, dīlēctum predylekcja kochać, lubić, sprzyjać, być życzliwym 28. opprimō, opprimere, oppressī, oppressum opresja ścisnąć, uciskać, tłumić, obezwładniać, miażdżyć

Ćwiczenie 6

Połącz w pary poznane w trakcie lekcji łacińskie słowa z ich polskimi tłumaczeniami. W razie potrzeby skorzystaj ze słownika łacińsko-polskiego.

Prōcūrō, prōcūrāre, prōcūrāvī,
prōcūrātum

likwidować

Beneficium, beneficiī (n)

zapamiętać

Imitor, imitārī, imitātus sum

minister

Ministrō, ministrāre, ministrāvī,
ministrātum

kochać

Opprimō, opprimere, oppressī,
oppressum

debet

Peregrīnor, peregrīnārī, peregrīnātus
sum

prokurator

Dēbeō, dēbere, dēbuī, dēbitum

udawać

Dīligō, dīligere, dīlēxī, dīlēctum

wędrować

Persuādeō, persuādēre, persuāsī,
persuāsum

beneficjent

Prōcēdō, prōcēdere, prōcessī,
prōcessum

wyясniać

Expediō, expedīre, expedīvī, expedītum

perswazja

Reminīscor, reminīscī

proces

Ćwiczenie 7

Za panowania, którego króla w Polsce zaczęto tworzyć więcej po polsku niż po łacinie?

☐ Stanisława Augusta Poniatowskiego

☐ Bolesława Chrobrego

☐ Kazimierza Wielkiego

Słowniki

Słownik pojęć

Jürgen Leonhardt

profesor filologii klasycznej na Uniwersytecie w Tübingen.

Peregrynacja

dłuższa podróż lub wędrówka.

Perswazja

namawianie do czegoś lub odradzanie czegoś z przytoczeniem odpowiednich argumentów.

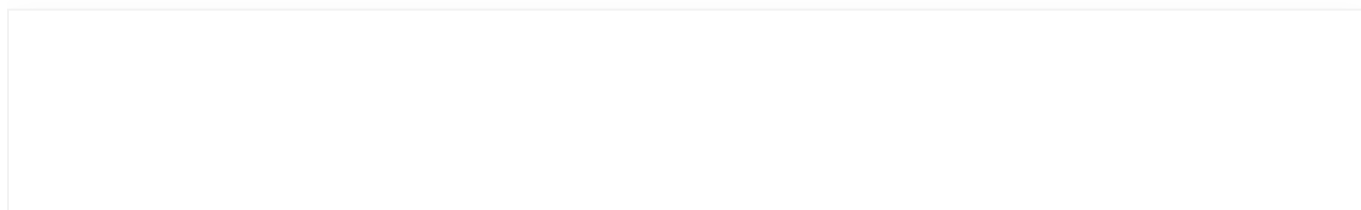
Predylekcja

skłonność do kogoś albo czegoś.

Słownik łacińsko-polski

Źródło: online skills, licencja: CC0.

Galeria dzieł sztuki

Erechtejon na Akropolu, 421-406 p.n.e., Ateny, Grecja, [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Erechtheion_Acropolis_Athens.jpg), CC BY 3.0

Bibliografia

Z. Gloger, *Encyklopedia staropolska ilustrowana, t. III*, Warszawa 1900-1903, s. 153-154, s.v. Łacina w Polsce

J. Leonhardt, *Latein. Geschichte einer Weltsprache*, München 2009

K. Ochman, *Nauczanie łaciny. Immersja czy gramatyka?*, *Języki Obce w Szkole* 3 (2014)